

Mijo Kovačić – čarobnjak iz Gornje Šume

Uz 80. rođendan slikarskoga genija

HELENA KUŠENIĆ

Skrovito mjesto, zaštićeno tajanstvenom šumom, pjevom ptica i čistom prirodom pravo je mjesto za atelje umjetnika. Ateljei se obično percipiraju kao magična mjesta, mjesta u kojima čuderno i bajkovito kroz ruke umjetnika postaje moguće, mjesta nastajanja idilične iluzije. Upravo takve „iluzije“ isporučuju nam se svakodnevno i iz radionice Mije Kovačića. Unatoč tome što ove godine navršava 80. godina, majstor „zanata“ još uvijek marljivo radi. To dokazuje i sam prostor ateljea u kojem leži mnoštvo radova, a više od polovice ih je nastalo u posljednjih 10-ak godina. Koliko je majstor radio moglo se vidjeti prije 2 godine kada je u čast 60 godina stvaralaštva kustosica Draženka Jalšić Ernečić priredila veliku retrospektivu koja se rasprostirala na 4 lokacije. U Galeriji Koprivnica, Galeriji naivne umjetnosti u Hlebinama, Galeriji Mijo Kovačić u Zagrebu te u privatnom ateljeu Gornje Šume pružena je prilika za pregled 100-tinjak reprezentativnih radova koji svjedoče predanom i plodnom radu, nepresušnoj inspiraciji i bujnoj, još uvijek izuzetno živoj mašti i imaginaciji autora.

Mijo Kovačić rođen je 5. kolovoza 1935. godine u Gornjoj Šumi, malom mjestu koje nama iz današnje perspektive možda izgleda kao da smo zalutali u zaboravljenu Arkadiju. Odrastanje u ovakvom okruženju zasigurno je utjecalo na senzitivnu prirodu malog dječaka koju će kasnije otkriti u slikarskim ostvarenjima. Pješačeći svakodnevno do škole u obližnje Molve, Mijo je dobio priliku upoznati prirodu, povezati i stopiti se s njom, otkucajima njenog bila, pratiti njene promjene, izmjene godišnjih ciklusa. Živio je u seljačkoj obitelji u kojoj su prilike često vrlo teške, a prilike (za uspjeh ili „bijeg“) rijetke. No, unatoč tome, ako ga prati puno truda i rada, veliki talent uvijek ispliva. Sam će majstor kazati kako je oduvijek volio

crtati i slikati što prepoznaje i njegov učitelj Mirko Lauš koji ga je nagovarao da nastavi umjetničko školovanje, no ekonomske prilike to nisu dopuštale. Ali Mijo nije posustao. Neformalni početak njegovog puta smješta se, kako sam kaže, već u 12. ili 13. godini kada počinje slikati, uglavnom olovkom i ugljenom – tada još uvijek ne znajući za Ivana Generalića i njegovo slikarstvo koje je stvorilo pomutnju u obližnjem selu – Hlebinama – ali i diljem zemlje, pa i šire! Dokaz tome su danas općepoznate internacionalne izložbe na kojima Ivan Generalić postaje sve poznatiji i ozbiljno priznat umjetnik svjetskog glasa. Upravo nakon velike izložbe u Parizu (1952. godine), Mijo Kovačić, čuvši za doajena naivne umjetnosti, s nekoliko se crteža uputio u Hlebine, tražeći savjet i mišljenje. Nakon što se uvjerio da ima potencijala, kreće tipičnim putem: promatranjem neposredne okoline, slika seoske poslove vezane uz polja ili vinograde. Već 1954. godine ostvaruje prvu izložbu u Koprivnici i izlaže s Draganom Gažijem, Franjom Filipovićem i Ivanom Večenajem, a samo godinu nakon pojavljuje se na izložbi Galerije primitivne umjetnosti u Zagrebu gdje susreće tadašnjeg kustosa Miću Bašičevića u kojem dobiva još jednu potvrdu i poticaj na daljnji rad. Došavši u Zagreb, biva (pre)poznat te kolekcionari sa zanimanjem počinju pratiti njegov rad. Prve slike odlikuje početnička nesigurnost i tehnička sirovost, izrazito dvoplošni prikazi jednostavnih formi u lokalnom koloritu. Šezdesete godine 20. stoljeća donose sazrijevanje stila i tehničku uvježbanost koja dozvoljava unošenje novina koje će obogatiti već oformljeni „pravac“ Hlebinske škole. Tonko Maroević lucidno primjećuje kako mu je geografski odmak od tekovina Hlebinske škole dobro došao jer je bio manje opterećen „pravilima“ i zadatostima pa

Mijo Kovačić: *Opći potop*, 1974., ulje na staklu, 790 x 1280 mm (vl. autor).

se mogao posvetiti sebi i razvijati vlastite unutarnje potencijale.¹ A iz njegovog bića izvirali su u djetinjstvu upijeni motivi rijeke Drave koja će proizvesti fascinaciju vodom te fantastike i mistike sadržane u narodnim predajama koje mu je najčešće pričala ili čitala majka Ana. Danas se tih priča više i ne sjeća, no one su zasigurno ostale zabilježene u podsvjesnoj memoriji, a putem slika pronašle su način za izlazak na svjetlo dana. Voda kao takva ljudima će zauvijek ostati misterij. Koliko god napredovali u tehnologiji, svejedno će i dalje ostati bespomoćni nad silama prirode. Stoga je obalno područje pravi topos za razvoj lokalnih legendi i bajoslovlja. A kad „voda dođe preko grla“ priroda s lakoćom pokaže svoju razornu snagu i ostavlja nas u problemima. Kako je Drava često plavila njegovo stanište, ostavljajući za sobom muljevitou zemlju nesposobnu za rast i uzgoj, čime je ljudska egzistencija opasno ugrožena, a s druge strane, brojni ribiči, ispiračići zlata dokaz su darežljivosti rijeke i prirode. Balans između dvije krajnosti je najbitni-

ji. Da je čovjeku najteže biti umjeren, pokazat će u slikama religiozne tematike.

Potop civilizacije – tragika čovjekove egzistencije

„Bez pomoći višnje s nebi svijeta je stavnos svijem bjeguća: satiru se sama u sebi silna carstva i moguća. Kolo od sreće uokoli vrteći se ne pristaje: tko bi gori, eto je doli, a tko doli gori ustaje.“²

Stasao u duhu protureformacije, Ivan Gundulić na početku epa *Osman* kroz usporedbu životnih mijena i kola sreće nastoji upozoriti prolaznost ljudskog života, nestalnost moralnih vrijednosti, pritom ne zaboravljajući na važnost pomoći s Neba.

Stihovi Ivana Gundulića lijepo nadopunjuju sliku Mije Kovačića *Opći potop* (1974.) koja u sebi sažima glavne autorove preokupacije i

1 Usp. MAROVIĆ, Tonko: *Idila sa zbiljom, mistika s ironijom*, u: Mijo Kovačić – Katalog izabranih djela iz fundusa zaklade. Zagreb: Zaklada Mijo Kovačić, 2011., 12.

2 http://www.ss-obrtnicka-pozega.skole.hr/download_zona/gundulic_osman.pdf (29. 7. 2015.).

slikarske karakteristike. Slika je to u kojoj se neizravno uspješno spaja tema vode i biblijska tematika uzdignuta na razinu općeljudskog simbola – tema Noine arke prezentira se kroz seljački primitivni mentalitet u kojem prirodne katastrofe znače pomutnju, strah, nemir i očaj od koje će utjehu naći u religiji. No, hoće li zaista? Kompoziciju čini nekoliko dijagonalno usmjerenih planova. Masovna scena, ispunjena mnoštvom figura razvedenih, preplitajućih oblika – glavni motiv slike – zauzima desnu stranu prednjeg plana. Zanimljiva je činjenica da na slici nema niti jedne kapi vode iako slika prikazuje potop što potvrđuje i natpis koji se nalazi u slici (u sredini dolje smještena je otvorena knjiga, nad kojom leži lik odsječene glave, u kojoj stoji natpis „Potop“). Autor će reći kako se razlog tome krije u pomutnji koja se stvori u kriznim situacijama te je ona sama dovoljna da ljudi u metežu izgube glavu i poginu. Drugim riječima, ne treba nam voda da bismo se utopili, utopit ćemo se sami – međusobnom mržnjom, nerazumijevanjem, pohlepom, zavisti – ili da se vratimo opet Gunduliću koji to sažima u jednostavnu misao: „*Sami smo mi uzrok svega zla našega*“,³ a potop ili konačna propast samo je rezultat naših djela.

Nalazimo prikaze različitih nakaznih, izvitoperenih figura koje se zajedno s pokojim životinjom bore za opstanak. Sam slikar pojasnio je kako je jedna je glava odsječena i „prazna“ (jer mu Božja poruka i opomena nije došla do svijesti). Do njega se nalazi kornjača kao simbol Sunca, Mjeseca i Svemira. U prvom planu prikazuje trojicu pri razgovoru o sudbini – jedan se pita treba li trpjeti poput Krista (stopalo mu je probijeno čavlom!) ili se treba spasiti mudrošću ili lukavstvom. Zdesna (iza drveta) se nalaze mrtvi koji čekaju iskupljenje dok se nebo već puni munjama, uskoro će krenuti kiše – potop je nemoguće izbjeći.⁴ Izrazito narativan, ali i simbolički pristup temi dodatno pojačava odabir kolorita koji je u prvom planu u svijetlim tonovima žute, crvene, ružičaste, plave i zelene da bi ga u pozadini „presjekao“ prikaz tamnog odsječenog drva (zanimljivih zaobljenih, bajkovitih formi), a pozadinski će

plan zdesna opet buknuti u jarkoj, intenzivnoj zelenoj boji drveta. Drveća su kod Mije specifična u koloritu, najčešće u izrazito žarkim bojama, bogato razgranatih krošanja. Podrijetlo krošanja zasigurno možemo tražiti u tzv. koraljnim šumama Ivana Generalića. I Mijine su krošnje razrađene pažljivo i iznimno detaljno do najsitnije grančice (s tim da su u mnogim djelima, npr. *Halasi* (1972.) još dodatno pokrenute i ritmizirane u valovitim linijama i začvorenim formama). Lijevo od drveta je blago brežuljkasti pejzaž ogrnut maniristički kontrastnom ljubičastom bojom koja se u gornjem dijelu središnjeg prikaza pretače u tamne zlu-rade oblake, a na lijevoj strani neba završava u pastelno žutim i plavim tonovima. Iako su im stvaralaštva stoljećima razdvojena, poveznica Mije Kovačića i Ivana Gundulića je očita. Pri kraju epa Osman zaključuje kako su ljudi nezahvalni, slava prolazna, a ljudi prevaranti. Njegov kritički pogled na svijet slaže se s Mijinih tragičnim doživljajem svijeta. Povezuje ih predanost Bogu i kritičko promišljanje društva u kojem obitavaju te osjećaj samoće i tjeskobe koji će se u slikarstvu Mije Kovačića najbolje izraziti u zimskim pejzažima.

Pejzaž je, uz mrtvu prirodu, ono što majstorove ruke posljednjih nekoliko godina najviše rade, a povremeno se među njih ušulja i koja figura, dok formati s vremenom postaju sve manji. No, već od 1970-ih godina zimski pejzaži su u potpunom kontrastu s dosad opisanim: do kraja sažeti, reducirani na najbitnije, a naracija u potpunosti izostaje. Velike prazne plohe snijega, nabojem svjetla i smirujućih tonova odaju dojam iznimne sugestivnosti. Usprkos svojevrsnom smirivanju kolorita, dramatičnost je i dalje prisutna. Nebo je često kontrastno, obojano tmastim, tmurnim bojama koje ostavljaju dojam težine i osjećaj osamljenosti. Tišina i mir. Upravo zahvaljujući bučnoj „tišini“ tajanstvenih gornjošumskih predjela, talentu, velikom i dugotrajnom radu i živahnoj imaginaciji, u nasljeđe nam ostaju brojna remek-djela ovog slikarskog čarobnjaka. Čarobnjaka koji ipak stoji čvrsto na zemlji i svojim kistom, baš kao i Ivan Gundulić u davne dane perom, bilježi i komentira svakodnevnicu stvarajući vrijednost za nadolazeća stoljeća.

3 http://www.gssjd.hr/wp-content/uploads/2010/11/gundulic_dubravka.pdf (28. 7. 2015.).

4 Usp. KOVAČIĆ, Mijo u: DEPOLO, Josip; INFELD, Peter: *Mijo Kovačić*. Beč: Thomastik-Infeld, 1999., 116.

Literatura

- CRNKOVIĆ, Vladimir: *Gaži – Kovačić – Rabuzin*. Trst: Litografia Ricci, 1977.
- DEPOLO, Josip; INFELD, Peter: *Mijo Kovačić*. Beč: Thomastik-Infeld, 1999.
- JALŠIĆ-ERNEČIĆ, Draženka: *Mijo Kovačić – retrospektiva 1953 – 2013*. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2013.
- MALEKOVIĆ, Vladimir: *Mijo Kovačić*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1989.
- MAROEVIĆ, Tonko; ZIDIĆ, Igor: *Mijo Kovačić – Katalog izabranih djela iz fundusa zaklade*. Zagreb: Zaklada Mijo Kovačić, 2011.

Internetskih izvori

- http://www.gssjd.hr/wp-content/uploads/2010/11/gundulic_dubravka.pdf (28. 7. 2015.).
- http://www.ss-obrtnicka-pozega.skole.hr/download_zona/gundulic_osman.pdf (29. 7. 2015.).